

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยเสนอวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยรายกรณีการดำเนินธุรกิจขนาดย่อมของสตรี ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอเป็น 5 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 การวิจัยรายกรณี
- ตอนที่ 2 ธุรกิจการผลิตขนาดย่อม
- ตอนที่ 3 การจัดการธุรกิจ
- ตอนที่ 4 บทบาทสตรีด้านเศรษฐกิจ
- ตอนที่ 5 ผลงานวิจัยเกี่ยวกับ สตรีผู้ประกอบการอาชีพธุรกิจ และผลงานวิจัยเกี่ยวกับ ธุรกิจขนาดย่อม

ตอนที่ 1 การวิจัยรายกรณี

การวิจัยรายกรณี (Case Study Research) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบหนึ่งที่มีถูกนำไปใช้ในการวิจัยของศาสตร์สาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางสังคมศาสตร์ สำหรับความหมายของการวิจัยรายกรณีมักไม่ค่อยมีตำราที่กล่าวถึงโดยตรง แต่ตำราส่วนใหญ่กล่าวถึงในด้านการนำไปใช้ ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงความหมายของการวิจัยรายกรณีจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยควรคำนึงก่อนจะนำวิธีวิจัยนี้ไปใช้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการวิจัยรายกรณีไว้หลายทัศนะ ดังนี้

Robert K. Yin (1986: 20, 23) ให้ความหมายของการวิจัยรายกรณีว่า เป็นการสืบค้นหาอย่างเจาะลึก จากการตั้งคำถามทำไมและอย่างไร โดยมีวิธีการรวบรวมหลักฐานหรือข้อมูลหลาย ๆ วิธีจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตาม

ธรรมชาติที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปมีส่วนควบคุมการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ได้ และการทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์จะเกิดขึ้นเมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมทั้งหมด

Catherin Hakim (1987: 61-65) กล่าวว่า การวิจัยรายกรณีเป็นการวิจัยที่มีลักษณะเฉพาะคือ สามารถยึดหยุ่นได้โดยปรับเปลี่ยนวิธีการศึกษาไปตามเหตุการณ์เฉพาะหน้าอย่างเหมาะสม โดยยังคงวัตถุประสงค์ไว้ การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากหลักฐานประกอบจากหลายแหล่ง โดยใช้เทคนิควิธีการรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ วิธี

ไพศาล หวังพานิช (2530 : 348-349) ได้กล่าวถึงการวิจัยรายกรณีว่า เป็นวิธีการค้นหาความรู้ความจริง โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับสภาพแวดล้อม หรือระบบทั้งหมด ไม่มีการตั้งเหตุการณ์ใด ๆ ออกจากสภาพแวดล้อมตามจริง เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจโดยตลอด จากการมองภาพรวมหลายมิติ

เชวง เรียงสุวรรณ (2513 : 161) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกับไพศาลว่า การวิจัยรายกรณีเป็นวิธีการศึกษาที่มีระเบียบวิธีการและลักษณะพิเศษเฉพาะบางประการ ผิดแยกไปจากวิธีการวิจัยชนิดอื่น ๆ คือ มีความละเอียดลึกซึ้งในเรื่องที่ทำการศึกษา โดยผู้วิจัยจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาทุกแง่มุม หน่วยที่จะใช้ทำการศึกษาคงเป็นหน่วยเล็กมากกว่าหน่วยใหญ่ โดยหน่วยที่ศึกษาอาจจะเป็นบุคคล สถานที่ ชุมชน หรือ กลุ่มชนก็ได้

ไพศาล หวังพานิช (2530: 349-350) ได้เสนอขอบเขตของการวิจัยรายกรณีว่า จะถูกนำมาใช้ในกรณีที่ต้องการศึกษาหาความรู้ความจริงในสถานการณ์ ดังต่อไปนี้

1. เมื่อต้องการเข้าใจความหมายโดยละเอียดและลึกซึ้งเกี่ยวกับปรากฏการณ์
2. เมื่อต้องการศึกษาปรากฏการณ์ โดยให้ความสำคัญแก่สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ
3. เมื่อต้องการทำการวิจัยที่มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ผู้ให้ข้อมูลไม่ให้คำตอบเมื่อไม่คุ้นเคยกับผู้วิจัย
4. เมื่อต้องการทำการวิจัยในลักษณะที่ต้องเข้าใจความหมายของเรื่องให้ชัดเจนก่อน แล้วจึงพยายามแจ่มแจ้งในเชิงปริมาณ
5. ลักษณะของข้อมูล ที่เกี่ยวกับโลกทัศน์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป การวิจัยรายการนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาข้อมูลเชิงคุณลักษณะอย่างลึกซึ้ง โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับชีวิตและพฤติกรรมของบุคคล หรือสังคม ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง สำหรับการวิจัยเฉพาะกรณีที่ใช้ในงานวิจัย เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักการและทฤษฎีให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กับคนกลุ่มใหญ่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นได้ โดยเน้นการศึกษาอย่างลึกซึ้งมากกว่าความกว้าง และเน้นการวิเคราะห์มากกว่าการสร้างความรู้ใหม่

จากความหมายดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยอาจทำการวิจัยรายการนี้ได้ทั้งในเชิงการสำรวจ (Exploratory) เพื่อรวบรวมข้อมูลหาข้อเท็จจริงพื้นฐานเบื้องต้น, ในเชิงพรรณนา (Descriptive) เพื่อบรรยายลักษณะของปรากฏการณ์หรือในเชิงอธิบาย (Explanatory) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล การจะเลือกใช้เทคนิควิธีการวิจัยเฉพาะกรณีชนิดใดนั้นจึงต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ในการวิจัยและวิธีการนำเสนอข้อมูลของการวิจัยนั้น ๆ เป็นหลัก (Robert K. Yin:26)

จากการที่การวิจัยรายการนี้เป็นเทคนิควิธีที่สามารถสืบค้นข้อมูลอย่างเจาะลึกได้นั้น ทำให้นักวิชาการแบ่งวิธีการวิจัยนี้ ตามการนำไปใช้ในการวิจัยต่าง ๆ กัน คือ

Robert K. Yin (1986: 13) สรุปว่า การวิจัยรายการนี้ถูกนำไปใช้ในการวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิจัยนโยบาย วิจัยเชิงรัฐประศาสนศาสตร์
2. จิตวิทยาการสื่อสาร และ การสื่อสารทางสังคม
3. การศึกษาองค์กร และการจัดการ
4. การวิจัยเพื่อการวางแผนภาค และผังเมือง
5. การวิจัยทางสังคมศาสตร์ทั้งในระดับมหานิติ และชุมชนนิติ

Catherin Hakim (1987 : 64-73) แบ่งการวิจัยรายการนี้ตามการนำไปใช้ ออกเป็น 5 ชนิด คือ

1. การศึกษาชีวประวัติบุคคล
2. การศึกษาชุมชน

3. การศึกษากลุ่มสังคม
4. การศึกษาองค์กร และสถาบัน
5. การศึกษาบทบาท เหตุการณ์ และความสัมพันธ์

จะเห็นได้ว่าการวิจัยรายการนี้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในการศึกษาหาความรู้ของ ศาสตร์สาขาต่าง ๆ

ขั้นตอนการทำวิจัยรายการนี้

สำหรับการทำวิจัยรายการนี้ นักวิชาการ ได้กล่าวถึงขั้นตอน ในการดำเนินการวิจัย ไว้หลายแบบด้วยกันคือ

Robert K. Yin (1986) เสนอว่า การทำการวิจัยรายการนี้ควรเริ่มจากขั้นตอน ต้น ๆ ไปหาขั้นตอนต่อไปตามลำดับ ดังนี้

1. ศึกษาปัญหา กำหนดขอบเขต และลักษณะของการวิจัย
2. ออกแบบการวิจัย เช่น ปัญหาที่ต้องการศึกษา หน่วยของการวิจัย ความคิดเชิง เหตุผลที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเกณฑ์ที่จะใช้ในการวิเคราะห์ผล โดยคำนึงถึงความ ตรงเชิง โครงสร้าง ความตรงภายใน ความตรงภายนอก และความเที่ยง

3. การเตรียมการสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เตรียมบุคคลที่มีคุณสมบัติในการเก็บข้อมูลที่ดีคือ เข้าใจประเด็นที่ศึกษา อย่างถ่องแท้ ไม่มีอคติ มีความสามารถในการตั้งคำถามที่ดี เป็นผู้ฟังที่ดี และเป็นบุคคลที่มีความ ยืดหยุ่นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เฉพาะหน้าได้

3.2 การฝึกและเตรียมการวิจัยรายการนี้ ในเรื่องที่ต้องการวิจัย โดยผู้ทำ การวิจัยต้องเข้าใจสาเหตุและวัตถุประสงค์ในการวิจัย รู้ว่าต้องการเก็บข้อมูลอะไร และถ้าไม่ สามารถเก็บข้อมูลที่ต้องการได้ จะหาข้อมูลที่บ่งบอกแทนได้อย่างไร ที่ไหน

3.3 บันทึกรายละเอียดในการทำกรวิจัยเช่น ประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ และเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับหัวข้อที่จะทำการวิจัย , กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเช่น จดหมาย แนะนำตัว แหล่งข้อมูลการทวงถามหรือติดตามข้อมูล , คำถามที่ใช้ในการวิจัย , รูปแบบรายงาน ภูมิหลังของบุคคล และเอกสารที่ต้องการศึกษา

3.4 ทำการศึกษานำ โดยทดลองใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เตรียมไว้กับผู้ที่มีใช้กรณีตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อปรับปรุงข้อคำถาม และได้รายละเอียดเพิ่มเติม

3.5 ศึกษาแหล่งที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้เช่น การศึกษาเอกสาร การสังเกตโดยตรง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การหาหลักฐานจากวัสดุต่าง ๆ

4. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้หลักฐานหลาย ๆ อย่าง ที่ระบุแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างชัดเจนมาประกอบกัน และตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลนั้น ๆ

5. การวิเคราะห์ผลจากข้อมูลต่าง ๆ อาจทำได้หลายแบบ เช่น วิเคราะห์ข้อมูลทั่ว ๆ ไป วิเคราะห์ข้อมูลที่เด่น ข้อมูลที่ไม่เด่น แล้วจึงสรุปผล

6. การเขียนรายงานการวิจัยต้องคำนึงถึงบุคคลที่อ่านรายงานการวิจัย และลักษณะข้อมูลที่ต้องการนำเสนอเป็นหลัก

ไพศาล หวังพานิช (2530: 350-353) กล่าวว่า การวิจัยรายการมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. ตรวจสอบสภาพการณ์ของปัญหา
2. เลือกหัวข้อปัญหาเพื่อกำหนดลักษณะและขอบเขตของปัญหา โดยปัญหาการวิจัยต้องเป็นปัญหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีความสนใจต้องการหาคำตอบในปัญหานั้น
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาความรู้พื้นฐานทางทฤษฎีให้เข้าใจปัญหาอย่างแจ่มชัด
4. นิยามปัญหาให้ชัดเจน
5. ตั้งสมมติฐานการวิจัยในลักษณะแนวคิดเชิงทฤษฎีกว้าง ๆ
6. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ในการรวบรวมข้อมูลต้องพิจารณาสิ่งสำคัญ

ดังนี้ คือ

6.1 กลุ่มตัวอย่างมักเลือกกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เพื่อให้ผู้วิจัยมองเห็นโครงสร้างได้ชัดเจน

6.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้เครื่องมือหลายชนิด (Multi-instrument Approach) ในการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่นิยมใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเฉพาะกรณี คือ การสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยจะบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้รับรู้ระหว่างการสังเกตหรือสัมภาษณ์ ปัจจุบันอาจใช้อุปกรณ์ช่วย เช่น เทปบันทึกเสียง

6.3 ความตรงความเที่ยงของข้อมูล วิธีการที่นักวิจัยใช้เพื่อให้ข้อมูลมีความตรง

และความเที่ยงคือ ความคุมสถานการณ์วิจัยโดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยและตัวอย่างในการวิจัย, ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลนานพอสมควร และทำการสังเกตซ้ำหลาย ๆ ครั้ง, ทดสอบให้แน่ใจว่าข้อมูลนั้นถูกต้อง เช่น เมื่อสัมภาษณ์แล้ว กลับมาเขียนรายงานจนจบแล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อ่านบททวนใหม่ ว่าข้อมูลและการตีความหมายของผู้วิจัยถูกต้องหรือไม่

7. การวิเคราะห์ข้อมูลในวิธีการวิจัยรายการนี้ ไม่ต้องใช้สถิติขั้นสูง แต่ใช้หลักของเหตุผลแบบอุปมาน (Induction) โดยนำเหตุการณ์ที่สำคัญมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทั้งหมดแล้วจึงตีความหมายข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลอาจเกิดขึ้นในขณะที่ผู้วิจัยอยู่ในระหว่างรวบรวมข้อมูลก็ได้

8. -การเขียนรายงานการวิจัย ให้เขียนรายงานข้อเท็จจริงที่ค้นพบ โดยการพรรณาและตีความหมายของข้อมูลหรือปรากฏการณ์

เชวง เรียงสุวรรณ (2513: 162) สรุปขั้นตอนในการวิจัยรายการนี้ ของนักวิจัยไว้ดังนี้

1. พิจารณาศึกษาสภาพการณ์ของเรื่องที่กำหนดไว้โดยละเอียดเช่น หน่วยที่จะศึกษา ลักษณะตัวแปร
2. รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบปัจจัย ที่มีประเด็นสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง โดยลึกซึ้ง
3. พิจารณาวิเคราะห์หาสาเหตุ และปัจจัยอันเป็นสาเหตุ เพื่อหาวิธีแก้ไขปรับปรุง

เมื่อพิจารณาขั้นตอนในการทำการวิจัยรายการนี้ พบว่า มีรายละเอียดและความลึกซึ้งในแต่ละขั้นตอนมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจเนื้อหาที่ศึกษา เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ผลของข้อมูลเชิงคุณลักษณะ

เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยรายการนี้ ใช้เทคนิควิธีหลาย ๆ แบบ เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุม มีความตรงของข้อมูลจากการตรวจสอบจากหลายแหล่ง

ไพศาล หวังพานิช (2530 : 349) กล่าวถึงวิธีการวิจัยรายการนี้ว่าเป็นการค้นหา

ความรู้ความจริงโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตพบ เป็นวิธีการที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

วิธีที่นิยมใช้คือ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสาร รายละเอียดของแต่ละวิธีมีดังนี้

1. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ในการวิจัยรายกรณีนิยมใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบแนวคำถาม (Interview Guide) เนื่องจากต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งจากการสร้างคำถามให้มีความยืดหยุ่นในการถาม-ตอบให้มากที่สุดเพื่อผู้สัมภาษณ์จะสามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดของคำถามให้เหมาะสมกับเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้

สำหรับเทคนิคในการสัมภาษณ์นั้น นักวิชาการหลายท่านได้แนะนำไว้ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2531 : 3-6) กล่าวถึงการสัมภาษณ์ว่า เป็นการประจักษ์หน้ากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ (Interviewee) กับผู้ทำการสัมภาษณ์ (Interviewer) การสัมภาษณ์จะมีลักษณะเหมือนคุยโต้ตอบซักถามกัน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกต้องหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้จัดบันทึกการสัมภาษณ์ คำถามและวิธีการถามของผู้สัมภาษณ์ ตลอดจนคำตอบและวิธีการตอบของผู้ให้สัมภาษณ์

การตรวจสอบแหล่งความคลาดเคลื่อนของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ก็คือ การตรวจสอบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์คือใคร มีคุณสมบัติครบถ้วน และเหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการหรือไม่ ผู้ทำการสัมภาษณ์คือใคร มีจำนวนเท่าใด สัมภาษณ์ด้วยข้อคำถามว่าอะไร ใช้เวลานานเท่าใด สัมภาษณ์ที่ไหน เมื่อไร ผู้จัดบันทึกเป็นใคร ทั้งผู้ทำการสัมภาษณ์และผู้จัดบันทึกได้รับการฝึกหัดอบรม และมีความรู้เรื่องนี้มากน้อยเพียงใด เคยแสดงความสามารถในการสัมภาษณ์มาแล้วหรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาบันทึกที่จดว่าเชื่อถือได้หรือไม่ ทุก ๆ ประเด็นได้รับการบันทึกหรือไม่ ข้อมูลที่บันทึกนี้เป็นการจดทุกคำพูดหรือแปลความ สรุปความ

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ (2531 : 100-102) กล่าวว่าแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือวัดที่ประกอบด้วยกลุ่มของคำถามที่ใช้ถาม และใช้จัดบันทึกในการสัมภาษณ์ ถ้าผู้ตอบสงสัย

หรือไม่เข้าใจคำถาม จะมีโอกาสซักถามผู้สัมภาษณ์เพื่อให้เข้าใจกระจ่างขึ้น การเขียนข้อคำถาม สำหรับการสัมภาษณ์ ใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน ปัญหาสำคัญในการใช้แบบสัมภาษณ์รวบรวม ข้อมูลคือ ผู้สัมภาษณ์ต้องมีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังต้องมีคุณลักษณะเฉพาะ อย่างน้อย 6 ประการ (Moser and Kalton, 1979 : 285-6) ดังนี้

1. ผู้สัมภาษณ์ต้องมีความซื่อสัตย์ มีความละเอียดใจที่จะบันทึกข้อความที่ไม่จริงหรือไม่ตรงกับที่สัมภาษณ์ รวมทั้งไม่บันทึกข้อความหรือผลสัมภาษณ์เสียเอง โดยไม่ได้สัมภาษณ์
2. ผู้สัมภาษณ์ควรมีความสนใจใคร่รู้ในเรื่องที่สัมภาษณ์ และเห็นคุณค่าของประเด็นที่ไปสัมภาษณ์
3. ผู้สัมภาษณ์ต้องมีความสามารถ และฉับไว ที่จะบันทึกผลการสัมภาษณ์ได้อย่างถูกต้อง และชัดเจน
4. ผู้สัมภาษณ์ต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ได้อย่างรวดเร็ว
5. บุคลิกภาพ ลักษณะท่าที และอารมณ์ของผู้สัมภาษณ์ มีผลอย่างมากต่อการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ต้องไม่แสดงท่าทีก้าวร้าวหรืออารมณ์ฉุนเฉียวต่อผู้ให้สัมภาษณ์
6. ผู้สัมภาษณ์ควรมีสติปัญญาเฉียบไวและมีการศึกษาสูงพอสมควร ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจคำสั่งและตั้งคำถามอย่างรวดเร็วรวมทั้งจับใจความของการตอบได้อย่างถูกต้องด้วย ถ้าผู้สัมภาษณ์ไม่เฉลียวฉลาดพอ หรือมีการศึกษาน้อยก็จะทำความเข้าใจเรื่องที่สัมภาษณ์ได้ยาก รวมทั้งปรับตัวกับสถานการณ์ได้ลำบากด้วย

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับตัวผู้สัมภาษณ์ที่มีต่อผลของการสัมภาษณ์อีก เช่น ไม่ควรใช้ผู้สัมภาษณ์ที่มีอายุน้อยกว่า 25 ปีหรือมากกว่า 45 ปี ควรใช้ผู้สัมภาษณ์เพศหญิงจะดีกว่าเพศชาย ประสบการณ์ส่วนตัว ไม่ควรเลือกผู้สัมภาษณ์ที่ไม่เรียบร้อย หรือเรียบร้อยจนเกินไป การพูดการจาต้องได้ความชัดเจน เป็นต้น

หวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2531 : 110-111) ได้กล่าวถึง การสัมภาษณ์ที่ดีว่าควรมีหลักดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์ต้องมีจุดมุ่งหมายแน่นอน ผู้สัมภาษณ์ต้องทราบแน่นอนว่าการสัมภาษณ์ครั้งนั้น ๆ ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง
2. ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า และเรียงลำดับคำถามไว้อย่าง

เป็นระบบไม่ให้เกิดความสับสน

3. ควรมีการฝึกหรือทดลองสัมภาษณ์ ก่อนที่จะสัมภาษณ์จริง เพื่อให้เกิดความชำนาญ
4. ในการสัมภาษณ์ต้องมีการสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง ผู้ถูกสัมภาษณ์จะได้สบายใจ และให้ข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด
5. ผู้สัมภาษณ์ต้องมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องจะสัมภาษณ์เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้การสนทนาเป็นที่เข้าใจกัน สามารถแปลและสรุปคำตอบได้ถูกต้อง
6. ผู้สัมภาษณ์ควรใช้วาจาสุภาพ ชัดเจน เข้าใจง่าย
7. การสัมภาษณ์ที่ดีต้องเป็นการช่วยเหลือหรือช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อยากให้คำตอบ อยากแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการแนะนำคำตอบ
8. การสัมภาษณ์ต้องมีการจดบันทึกผลการสัมภาษณ์ การจดบันทึกต้องกระทำอย่างรอบคอบ ระมัดระวังให้เกิดความคลาดเคลื่อนโดยอาจใช้เครื่องมืออื่นช่วยเช่น เทป โดยต้องขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วย
9. ผู้สัมภาษณ์ต้องมีมารยาทดีในการสัมภาษณ์อย่าให้ผู้ถูกสัมภาษณ์คิดว่าคำตอบไม่ได้รับความสนใจ

และสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการสัมภาษณ์คือ การทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองมากที่สุดและมีความยินดีที่จะให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์จะต้องแสดงความเป็นมิตรความจริงใจกับผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หลังจากนั้นจึงเริ่มทำการสัมภาษณ์ ซึ่งในการสัมภาษณ์ควรปฏิบัติดังนี้

1. สัมภาษณ์ทีละคำถาม
2. ควรเริ่มจากคำถามง่าย ๆ
3. ใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่าย คำถามชัดเจน
4. ทบทวนคำถามถ้าจำเป็น
5. ฟังคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยความตั้งใจ เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง
6. ให้เวลาผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบคำถามอย่างเพียงพอ แต่ก็ไม่ปล่อยให้การสัมภาษณ์หยุดชะงักและพยายามให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด
7. หลีกเลี่ยงการแนะนำคำตอบและถามออกนอกเรื่อง
8. ใช้กลวิธีและทักษะในการควบคุมไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบออกนอกเรื่อง
9. หลีกเลี่ยงคำถามที่จะกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์

10. อย่าใช้คำพูดที่แสดงว่าเป็นการสอนผู้ถูกสัมภาษณ์
11. เมื่อการสัมภาษณ์ได้สิ้นสุดลงผู้สัมภาษณ์ควรตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ ถ้าข้อใดยังได้คำตอบไม่ชัดเจนก็ถามใหม่ให้ทราบแน่ชัด หรือข้อใดยังไม่ได้ถามก็ถามเสียให้ครบถ้วน
12. ทุกครั้งที่จบการสัมภาษณ์ควรต้องแสดงความขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์
13. ในการสัมภาษณ์จะต้องทำการจดบันทึกคำตอบไว้อย่างชัดเจนไม่ควรใช้คีย์บอร์ดใช้เครื่องมืออื่นช่วย เช่น เทปบันทึกเสียงก็ได้

ศุภชัย ยาวะประภาส (2531 : 311) ให้ความเห็นว่า การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเน้นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและความคิดเห็นของกรณีตัวอย่าง โดยจะต้องมีการอัดเทปและถอดเทปสิ่งที่สัมภาษณ์ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่ผู้วิจัยที่จะวิเคราะห์ข้อมูลละเอียดอีกครั้งหนึ่ง และเพื่อที่ผู้วิจัยจะมีโอกาสทบทวนความสนใจใจการสัมภาษณ์ โดยไม่ต้องพะวงกับการจดบันทึกใด ๆ ทั้งสิ้น

พรชัย ศรีประไพ (2530 : 7-8) กล่าวโดยสรุปว่าในการวิจัยรายกรณีนั้นการสัมภาษณ์แนวลึก (In-depth Interview) จะช่วยให้ผู้วิจัย "เข้าถึง" ความหมายของการกระทำของตัวอย่างได้ดีขึ้น แต่ในการสัมภาษณ์แนวลึกนั้นผู้สัมภาษณ์จะต้องรู้จักปัญหา รู้จักทฤษฎีและรู้จักวิธีการสัมภาษณ์เป็นอย่างดีมองดูเดิน ๆ การสัมภาษณ์แนวลึกจะคล้ายกับการสนทนาธรรมดาที่ผู้สนทนาทั้งสองฝ่ายมีความสนใจกับเนื้อหาของการสนทนานั้น แต่แท้จริงแล้วผู้ทำการสัมภาษณ์จะต้องชักจูงให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายความรู้สึกของตนอธิบายวิธีการ และอธิบายความคิดเห็นของตนอย่างเสรี

ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับประกอบการสัมภาษณ์ไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้รับมาก่อน พยายามที่จะเข้าใจถึงความหมายของข้อมูลที่มีต่อผู้ให้สัมภาษณ์ในระดับต่าง ๆ กัน ผู้สัมภาษณ์ที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการใช้ทฤษฎีมาตั้งสมมติฐานอยู่ตลอดเวลา เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในการสัมภาษณ์การตั้งสมมติฐานย่อยเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สัมภาษณ์สามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสม และตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ถามตรงแนว ไม่สะเปะสะปะ โดยการถามปัญหาที่จะนำไปสู่การอธิบายที่ชัดเจนการสัมภาษณ์แบบแนวลึกจะต้องได้ข้อมูลที่มีความคงเส้นคงวา (Consistency) ทั้งภายนอกและภายใน , ความคงเส้นคงวาภายในคือความคงเส้นคงวาในการให้เหตุผลในคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ , ความคงเส้นคงวาภายนอกคือ ความคงเส้นคงวาในคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์กับการกระทำของเขาภายหลัง

ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างการสัมภาษณ์ที่มีหลักเกณฑ์กับการสนทนา อยู่ที่ผู้สัมภาษณ์สามารถถามคำถามตามแนวของสมมติฐานที่ตนเองกำหนดไว้

ข้อควรระวังในการสัมภาษณ์แนวนี้ก็คือ จะต้องไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้สึกว่าเขาเองถูกสอบสวน (Cross Examination) นักสัมภาษณ์ที่ดีจะใช้วิธีเจาะหาข้อมูล (Probing) โดยที่ผู้ให้สัมภาษณ์ยินดีที่จะอธิบายทัศนคติและความรู้สึกของตน การที่จะทำเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ฉะนั้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จึงเป็นข้อสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากคำแนะนำในการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ของนักวิชาการต่าง ๆ แสดงว่า การจะสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยรายกรณีนั้น ผู้สัมภาษณ์ต้องมีความรู้ความสามารถทักษะในการสัมภาษณ์ และเตรียมตัวเพื่อการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี ก่อนทำการสัมภาษณ์จริง

2. การสังเกต

เทคนิควิธีที่จะขาดเสียมิได้ในการวิจัยรายกรณีคือ การสังเกตซึ่งนอกจากจะเป็นวิธีทำให้ได้ข้อมูลโดยตรงแล้ว ยังใช้ตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้อีกด้วย

Louis Cohen (1979) กล่าวถึงการสังเกตว่าวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญมากวิธีหนึ่งของการวิจัยรายกรณีคือ การสังเกต และได้ให้เหตุผลไว้ว่าเมื่อผู้วิจัยใช้การสังเกตในการวิจัยรายกรณี ซึ่งศึกษาข้อมูลจากพฤติกรรม ผู้วิจัยจะสามารถมองเห็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้อย่างถ่องแท้ บันทึกลักษณะที่เด่นชัดได้ และปฏิกริยาจากการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตจะมีน้อยกว่าปฏิกริยาจากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีอื่น ๆ

อุทุมพร จามรมาน (2531 : 2-5) กล่าวว่า การสังเกตประกอบด้วย ผู้ถูกสังเกต ผู้ทำการสังเกต สิ่งที่สังเกต (เช่น พฤติกรรม) และสภาพที่ทำการสังเกต

การสังเกตพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตมักมีจุดอ่อนหลายประการ เช่น

1. ผู้ทำการสังเกตหลายคนสังเกตสิ่งเดียวกันจากคน ๆ เดียวกันอาจได้คำตอบแตกต่างกัน ซึ่งเป็นความคลาดเคลื่อนที่ตัวผู้ทำการสังเกต
2. สิ่งที่สังเกตอาจเป็นสิ่งที่สังเกตได้ยากหรือสังเกตได้ง่ายแตกต่างกัน เช่น สังเกตการหัวเราะ กับสังเกตความพอใจ เป็นสิ่งที่สังเกตได้ต่างกัน

3. ผู้ถูกสังเวยแต่ละคนอาจแสดงพฤติกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ เช่น ถ้ารู้สึกพอใจ อาจแสดงอาการหลายอย่างออกมาทำให้ยากที่จะสรุปได้ว่าผู้ถูกสังเวยมีความพอใจหรือไม่และมากน้อยเพียงใด

4. จำนวนผู้ถูกสังเวยในแต่ละครั้ง ถ้าผู้สังเวย 1 คน ทำการสังเวยผู้ถูกสังเวยเป็นกลุ่ม ย่อมสังเวยให้ผู้ถูกต้องได้ยาก

5. สภาพการณ์ในระหว่างการสังเวย คือ ภายใต้สภาพการณ์ที่กำหนด กับสภาพการณ์อิสระ ย่อมให้พฤติกรรมแตกต่างกัน ถ้าสังเวยผู้ถูกสังเวยในเวลาที่เขากำลังทำงาน ย่อมแตกต่างจากการสังเวยในเวลาที่เขาอยู่เฉย ๆ หรือกำลังผ่อนคลายอารมณ์

6. กาลและเทศะของการสังเวย การสังเวยพฤติกรรมเดียวกัน แต่ต่างเวลา ย่อมแตกต่างจากการสังเวยพฤติกรรมที่ต่างกันแต่ในเวลาเดียวกัน

ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากการสังเวยมักมีความคลาดเคลื่อนหลายแบบ

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการสังเวย ทำโดย การตรวจสอบที่แหล่งความคลาดเคลื่อนของการสังเวย ซึ่งได้แก่ ผู้สังเวยเป็นใคร มีจำนวนกี่คน มีทักษะและความสามารถในการสังเวยมากน้อยเพียงใด เคยรับการฝึกหัดด้านนี้มากน้อยเพียงใด โดยปรกติจะต้องมีผู้ทำการสังเวยอย่างน้อย 2 คน ทำการสังเวยสิ่งเดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน ผลการสังเวยจะได้รับการนำมาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างผลการสังเวยทั้งสอง ผู้ถูกสังเวยก็เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่ต้องตรวจสอบว่า ผู้ถูกสังเวยคือใคร มีจำนวนเท่าใด สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสังเวยหรือไม่ และผู้ถูกสังเวยรู้ตัวว่าจะถูกสังเวยหรือไม่ การที่ผู้ถูกสังเวยรู้ตัวอาจแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างจากพฤติกรรมตามธรรมชาติก็ได้ โดยปรกติกการสังเวยเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความละเอียด ดังนั้นมักจะกำหนดให้ทำการสังเวยผู้ถูกสังเวยทีละคน พฤติกรรมที่จะสังเวยก็เป็นอีกแหล่งที่ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน เพราะบางครั้งพฤติกรรมที่สังเวยนั้น ไม่ชัดเจนพอที่สังเวยไม่ได้ โดยปรกติกมักจะต้องระบุว่าจะให้สังเวยพฤติกรรมอะไร และในช่วงการสังเวยมักจะให้สังเวยทีละพฤติกรรม ตามช่วงเวลาที่กำหนด เช่น 10 วินาที สภาพการณ์หรือสภาพแวดล้อมในช่วงการสังเวยมักก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนเช่น เป็นสภาพการณ์ที่ผู้ถูกสังเวยรู้ตัวว่าจะถูกสังเวย เขาอาจจะแสดงพฤติกรรม หรือไม่แสดง หรือแสดงพฤติกรรมอื่นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดสภาพแวดล้อมให้ดูเป็นธรรมชาติมากที่สุด หรือให้แน่ใจว่าจะไม่กระทบกระเทือนผู้ถูกสังเวย

ข้อมูลจากการสังเวยผู้ถูกสังเวยแต่ละคน แต่ละเวลา แต่ละสถานที่ จะต้องมีลักษณะที่เปรียบเทียบกันได้ หรือมีความเป็นมาตรฐานเดียวกันให้มากที่สุด

ว่าการสังเกตมีหลักดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายที่จะสังเกตไว้ให้แน่นอน โดยอาจทำเป็นรายการพฤติกรรมที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจนพร้อมกับกำหนดไว้ว่าจะบันทึกการสังเกตอย่างไร
2. ศึกษาเรื่องที่จะสังเกตไว้ให้มีพื้นฐานความรู้
3. นิยามสิ่งที่จะสังเกตให้แจ่มชัดว่าหมายถึงอะไรมีขอบเขตแค่ไหน
4. กระทำอย่างมีระบบ เช่น กำหนดไว้ว่าจะสังเกตพฤติกรรมนั้น ๆ ภายในเวลาที่นาฬิกาหรือกิโลนาฬิกา เป็นต้น
5. ให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อนำไปวิเคราะห์ผลได้
6. ผู้สังเกตต้อง ไม่มีอคติ
7. ผู้สังเกตได้รับการฝึกฝนในเรื่องที่จะสังเกตมาเป็นอย่างดี
8. สังเกตอย่างละเอียดถี่ถ้วน
9. มีการบันทึกผลโดยทันที
10. ในการสังเกตควรใช้เครื่องมืออื่น ๆ ประกอบด้วย เพื่อใช้ช่วยในการบันทึกการสังเกตซึ่งอาจเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) หรือมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) หรือทั้ง 2 อย่าง

และการสังเกตจะได้ผลดีเมื่อผู้สังเกตมีลักษณะ 3 ประการคือ

1. มีความตั้งใจ (Attention) ผู้สังเกตต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และมีจิตใจจดจ่อต่อเรื่องที่จะสังเกต
2. มีประสาทสัมผัส (Sensation) ที่ดี ปกติ และรับรู้ได้ไว
3. มีการรับรู้ (Perception) ได้ดี พร้อมทั้งจะรับรู้และสามารถแปลความหมายสิ่งที่รับรู้ได้ถูกต้อง โดยมีอารมณ์อันมั่นคง จิตใจไม่วอกแวก มีความรู้สึกอยากสังเกตและเห็นคุณค่าในสิ่งที่จะสังเกต ไม่มีความรังเกียจตัวอย่างโดยทางใดทางหนึ่ง มีจิตใจยุติธรรม ไม่ใช้ความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง สังเกตและบันทึกไปตามพฤติกรรมที่เกิดขึ้น มีความรู้ในเรื่องที่จะสังเกตเป็นอย่างดี สามารถแปลความหมายพฤติกรรมที่สังเกตได้ถูก ผู้สังเกตมีสุขภาพเป็นปกติ ไม่เจ็บป่วย อยู่ในสภาพที่พร้อมจะทำการสังเกต

จะเห็นได้ว่าการสังเกตเป็นเทคนิควิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยรายการที่สำคัญเนื่องจากให้ข้อมูลที่แม่นยำตรง หากผู้สังเกตมีทักษะเพียงพอและไม่มีอคติ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยรายการณิ

เนื่องจากการวิจัยรายการณิเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างหนึ่ง ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูล จึงต้องใช้การวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง

อุทุมพร จามรมาน (2531 : 1) กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะจะทำให้ ได้ดีและเหมาะสมต้องพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ ซึ่งสรุปได้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อการบรรยาย พรรณนา สรุป
2. เพื่อบอกความสัมพันธ์ หรืออธิบายความสัมพันธ์
3. เพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน
4. เพื่อทำนายผลที่จะเกิดขึ้น

พรชัย ศรีประไพ (2530 : 9-12) กล่าวถึงการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยรายการณิว่า การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มักใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ ไปเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยต้องมีความรู้ทางทฤษฎีอย่างลึกซึ้ง มีความสามารถ มีประสบการณ์พอเพียง และเนื่องจากในการวิจัยต้องการทราบถึงเหตุผลและกระบวนการตัดสินใจซึ่งเป็น เรื่องที่วัดออกมาเป็นตัวเลขไม่ได้ ผลสรุปจึงออกมาในรูปคำบรรยาย

สำหรับการอ้างอิง (Generalization) เพื่อนำข้อมูลเชิงคุณภาพไปใช้นั้นแตกต่าง จากการนำข้อมูลของการวิจัยเชิงปริมาณ ไปใช้เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาจำนวนตัวอย่าง กลุ่มเล็กจึงไม่มีวิธีการทางสถิติมาเป็นเกณฑ์ การจะพิจารณาตัดสินว่าแบบของพฤติกรรมไหนจะ นำมาเป็นเกณฑ์ใช้อ้างอิงได้นั้น ผู้วิจัยจะต้องเรียนรู้ลักษณะของหน่วยวิเคราะห์ หรือกรณีตัวอย่าง และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายในหน่วยวิเคราะห์เป็นอย่างดีรวมทั้งต้องทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ใน สภาวะของสังคมที่อาจจะเป็นตัวกำหนดแบบแผนของพฤติกรรม ความรู้ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ นักวิจัยมองเห็นภาพของความสัมพันธ์อย่างชัดเจน สามารถนำเอาผลของความสัมพันธ์เหล่านี้ไปใช้อ้างอิงได้ในกรณีที่สามารถแวดล้อมหรือปัจจัยต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน

กล่าวโดยสรุปคือ การวิเคราะห์ข้อมูลควรกระทำอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยวิเคราะห์ตาม วัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้

ตอนที่ 2 ธุรกิจการผลิตขนาดย่อม

บทบาทของธุรกิจการผลิตขนาดย่อมต่อเศรษฐกิจ

ธุรกิจการผลิตหรืออุตสาหกรรมขนาดย่อมนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ดังความคิดเห็นของ Staley and Marse (1965 : 230-248) ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของอุตสาหกรรมขนาดย่อมต่อเศรษฐกิจไว้ดังนี้

1. อุตสาหกรรมขนาดย่อมช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพ ในประเทศด้อยพัฒนา ฐานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเริ่มมาจากอุตสาหกรรมในครัวเรือน (Household Industry Or Cottage Industry) และอุตสาหกรรมหัตถกรรม (Artisan Industry or Handicraft Industry) ประสิทธิภาพของอุตสาหกรรมเหล่านี้โดยทั่วไปอยู่ในระดับต่ำ แต่ระบบเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บทบาทของอุตสาหกรรมทั้งสอง จึงนับวันจะน้อยลงไปเป็นสัดส่วน เนื่องจากความต้องการของสังคมเปลี่ยนไปตามความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการผลิตที่กระทำอยู่ในระบบดั้งเดิมจึงถูกผลักดันให้เปลี่ยนแปลงไปด้วย และระบบโรงงานขนาดย่อมเป็นช่วงหนึ่งที่จะรองรับความเปลี่ยนแปลงนี้ซึ่ง โรงงานขนาดย่อมมีข้อดี เช่น ความคล่องตัวในการผลิต รูปแบบสินค้า ความสนิทสนมคุ้นเคยกับลูกค้า ความคล่องตัวในการบริหารงาน ฯลฯ แม้ว่าโรงงานขนาดย่อมอาจจะมีปัญหาในด้านการใช้ทรัพยากร แต่การที่กิจการมีขนาดย่อมไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ประสิทธิภาพลดลงไปด้วย

อุตสาหกรรมขนาดย่อม มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อย่างเหมาะสม ในฐานะเป็นผู้ผลิตชิ้นส่วน ซึ่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไม่สามารถผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงนับว่าอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีส่วนช่วยให้อุตสาหกรรมทั้งระบบมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

2. อุตสาหกรรมขนาดย่อมส่งเสริมความสามารถในการประกอบการ เนื่องจากอุตสาหกรรมขนาดย่อมเป็นช่องทางหนึ่งที่ให้โอกาส ผู้ที่มีความคิดริเริ่ม กล้าเสี่ยง และมีทัศนคติในการแสวงหาความก้าวหน้า ได้พิสูจน์ความสามารถของตนเองในการทำงาน ที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ เนื่องจากไม่จำเป็นจะต้องใช้เงินทุนมาก หากผิดพลาดไป ก็เป็นบทเรียนราคาไม่สูงมากนัก โดยเฉพาะสำหรับผู้สนใจจะประกอบอาชีพอิสระ หากได้มีโอกาสในการดำเนินงานที่ตนภาคภูมิใจ นอกจากนี้ประสบการณ์ที่ได้จากการประกอบกิจการขนาดย่อม อาจจะถ่ายทอดไปสู่การประกอบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้นได้ จึงนับว่าอุตสาหกรรมขนาดย่อม เป็นแหล่งแสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่ดีของผู้ประกอบการ

3. อุตสาหกรรมขนาดย่อมช่วยให้มีการระดมทุน ปัญหาสำคัญของประเทศด้อยพัฒนา คือ การขาดแคลนเงินทุนและความยากลำบากในการระดมเงินที่มีอยู่อย่างกระจุกกระจาย อุตสาหกรรมขนาดย่อมเป็นวิธีหนึ่งที่จะรวบรวมเงินทุน ทั้งที่เป็นของตนเอง ญาติมิตร ตลอดจนจากแหล่งสินเชื่อที่ผู้ประกอบการสามารถหาได้ แล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากการออมทรัพย์เล็ก ๆ น้อย ๆ ของบุคคลต่าง ๆ นั้น หากไม่ได้นำไปใช้เพื่อสร้างความสามารถในการผลิต ก็จะถูกนำไปใช้ในทางที่ไม่ดีจะเป็นประโยชน์ เช่น การบริโภคฟุ่มเฟือย ซื้อที่ดินและทรัพย์สินต่าง ๆ เพื่อเก็งกำไร

4. อุตสาหกรรมขนาดย่อมใช้เงินทุนในการดำเนินการน้อยกว่า และให้ผลผลิตเร็วกว่า อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ กิจการขนาดย่อมสามารถปรับเทคนิคในการผลิต ตลอดจนการใช้เครื่องจักรอุปกรณ์ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีกว่า และหากมีการตัดสินใจผิดพลาด ต้นทุนของการใช้เงินทุนในทางที่ผิดพลาด ก็ไม่เสียหายรุนแรงเท่ากับความผิดพลาดที่เกิดจากการลงทุนในกิจการขนาดใหญ่

5. อุตสาหกรรมขนาดย่อมกระจายการพัฒนาออกไปสู่ส่วนภูมิภาค เนื่องจากประเทศด้อยพัฒนามักจะมีการพัฒนาเศรษฐกิจรวมอยู่ในเขตเมืองหลวงหรือเมืองท่าที่สำคัญ ซึ่งเป็นลักษณะการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง (Centralization) ในขณะที่เขตอื่น ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะในเขตชนบทที่ห่างไกล ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควร ความเหลื่อมล้ำนี้ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรม และปัญหาทางการเมือง ถ้าหากสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมให้กระจายไปตามหัวเมืองสำคัญ ๆ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางด้านสถานที่แล้ว จะเป็นการกระจายฐานทางเศรษฐกิจออกไปได้ด้วย แทนที่ความมั่งคั่งจะจำกัดอยู่เฉพาะในเมืองของบุคคลกลุ่มน้อยที่ได้เปรียบอยู่แล้ว การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจะทำให้เกิดการพัฒนามา การเมืองและสังคมตามมา การกระจายอุตสาหกรรมขนาดย่อมช่วยให้ผู้ประกอบการที่เป็นบุคคลในท้องถิ่นสามารถเลื่อนฐานะทางสังคมขึ้นไปได้ซึ่งผิดกับการประกอบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีจะมีอิทธิพลของต่างชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง

6. อุตสาหกรรมขนาดย่อมทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น ประเทศด้อยพัฒนาบางประเทศมีประชากรเป็นจำนวนมากประกอบอาชีพในด้านการผลิตสินค้าขั้นปฐมคือ ผลผลิตเกษตรกรรม ในขณะเดียวกัน ที่ดินทำกินมีปริมาณจำกัด จึงเกิดปัญหาการว่างงานในที่ดินทำกิน ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาความแออัดในที่ดินทำกินจึงทวีขึ้นเป็นเงาตามตัว สภาพการณ์เช่นนี้ ทำให้ผลิตภาพแรงงาน (Marginal Productivity of Labour) ลดต่ำลงทุกที สภาพความแออัดที่กล่าวนี้มีตัวอย่างเห็นได้ชัดในสาขาเกษตรกรรมซึ่งมีการว่างงานแฝง (Disguised Unemployment) อยู่ด้วย ถึงแม้จะถอนแรงงานบางส่วนออกไปก็ไม่ทำให้ผลผลิตสาขาเกษตรกรรมน้อยลง ในกรณีเช่นนี้ จึงมีความจำเป็นจะต้องสร้างกิจการใหม่ขึ้นในระบบ

เศรษฐกิจเช่น อุตสาหกรรม เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์ 2 ประการคือ เพื่อดึงแรงงานส่วนที่เกินความจำเป็นจากภาคเกษตรกรรมออกไปสู่อุตสาหกรรม และเพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการดึงแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมโดยไม่ทำให้ผลผลิตในสาขาการผลิตเดิมลดลง จึงทำให้ผลผลิตหรือรายได้รวมของประเทศสูงขึ้นเพราะมีผลผลิตเพิ่มขึ้นในสาขาอื่น ๆ สำหรับประเทศที่ผลิตสินค้าเกษตรกรรมอยู่แล้วมักจะมองเห็นชัดว่าอุตสาหกรรมคือ กิจการใหม่ที่จำเป็นต้องสร้างขึ้น เพื่อเป็นแหล่งว่าจ้างแรงงานและยกระดับผลิตภาพของแรงงานให้สูงขึ้น

เมื่อพิจารณากรณีประเทศไทย พบว่า อุตสาหกรรมขนาดย่อมมีความเหมาะสมและเข้ากับสภาพของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

แสง สงวนเรือง และคณะ (2521 : 1-8) ศึกษาอุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลางในประเทศไทย พบว่า

1. อุตสาหกรรมขนาดย่อมปรากฏอยู่ในแทบทุกประเภทอุตสาหกรรมและกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ อุตสาหกรรมที่มีโรงงานขนาดย่อมอยู่มาก คือ อาหาร สิ่งทอ เครื่องแต่งกาย การผลิตเครื่องเรือน ผลิตภัณฑ์ยาง ผลิตภัณฑ์พลาสติก การผลิตเครื่องดินเผา และผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะอื่น ๆ การหล่อเหล็กและโลหะ ผลิตภัณฑ์โลหะ การซ่อมเครื่องจักร การซ่อมและประกอบเครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า และอุปกรณ์การขนส่ง สินค้าที่ผลิตโดยโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการบริโภค

2. โรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีอัตราส่วนการใช้ทุนต่อแรงงานต่ำกว่าโรงงานที่มีขนาดใหญ่กว่า สัดส่วนการใช้ทุนต่อแรงงานโดยทั่วไปสูงขึ้นตามขนาดของโรงงาน

ถ้าตัวเลขมูลค่าทรัพย์สินถาวร โดยเฉลี่ยต่อคนงานจะเป็นเครื่องชี้ถึงปริมาณการลงทุนที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นหนึ่งคนได้แล้ว เพื่อก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นหนึ่งคนสำหรับโรงงานขนาดย่อมที่มีขนาดการจ้างงานระหว่าง 10-49 คน จะต้องทำการลงทุนเพิ่ม 67,700 บาท

3. โรงงานขนาดใหญ่ มีมูลค่าผลผลิต และมูลค่าเพิ่มต่อแรงงานหนึ่งคน สูงกว่าโรงงานที่มีขนาดเล็กกว่า ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการใช้ทุนในอัตราที่สูงกว่า ของโรงงานขนาดใหญ่ ส่วนมูลค่าการผลิตและมูลค่าเพิ่มต่อการใช้จ่ายเงินทุนหนึ่งหน่วย ปรากฏว่ามีส่วนสัมพันธ์กับขนาดของโรงงานไม่มากนัก

ข้อขัดแย้งประการหนึ่งในการสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก คือการผลิตที่ใช้แรงงานมาก อาจก่อให้เกิดผลผลิตต่อหน่วยของทุนซึ่งเป็นทรัพยากรที่ขาดแคลนน้อยกว่า แต่การขัดแย้งระหว่างการเพิ่มผลผลิตและการจ้างงานไม่ปรากฏในระบบอุตสาหกรรมไทย กล่าวคือ อุตสาหกรรมที่ใช้ทุนในอัตราสูง ไม่ปรากฏว่ามีประสิทธิภาพการใช้ทุนดีกว่าอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนในอัตราต่ำ

4. โรงงานขนาดย่อมมักมีความสำคัญมากในระบบอุตสาหกรรมไทยทั้งทางด้านจำนวนของโรงงาน การกระจายตามประเภทอุตสาหกรรมและตามเขตภูมิศาสตร์ และการก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มและการจ้างงาน สัดส่วนของมูลค่าเพิ่มที่ก่อให้เกิดขึ้นโดยโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม ที่มีขนาดการจ้างงาน 10-49 คน เมื่อรวมทุกประเภทอุตสาหกรรมแล้วไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของมูลค่าเพิ่มทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสาขาอุตสาหกรรมการผลิต สำหรับปริมาณการจ้างงานของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมนี้ - มีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของการจ้างงานทั้งหมดในสาขาอุตสาหกรรมการผลิต

คำจันทร์ ไชยชนะนิจ (2529 : 24) ระบุเกี่ยวกับอุตสาหกรรมขนาดย่อมของไทยไว้ดังนี้

1. วัตถุดิบจากภาคเกษตรกรรมสามารถนำไปผลิตต่อด้วยวิธีง่าย ๆ เพื่อทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น และผลผลิตบางอย่างนี้สามารถส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศด้วย เช่น ผลไม้กระป๋อง และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม
2. อุตสาหกรรมขนาดย่อมช่วยให้มีการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อการครองชีพของประชาชนในชนบท และช่วยพัฒนาการเกษตรให้เจริญขึ้นเช่น ด้านเครื่องมือใหม่ ๆ เครื่องจักรป้อน และอาหารสัตว์
3. อุตสาหกรรมขนาดใหญ่อาจจะไม่สามารถผลิต ผลิตภัณฑ์และบริการอย่างอุตสาหกรรมขนาดย่อมได้ เนื่องจากเป็นตลาดท้องถิ่น การหาวัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการคมนาคมไม่สะดวก เพราะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มักจะต้องอยู่ในเมืองหลวง มีลักษณะต่างกันไปตามความจำเป็นและขีดความสามารถของท้องถิ่นนั้น ๆ
4. อุตสาหกรรมขนาดย่อมจะช่วยแก้ปัญหาแรงงานไร้ฝีมือ ปัญหาการว่างงาน และการจ้างงานต่ำทั้งในเมืองหลวงและในชนบท ทำให้มีการกระจายการจ้างแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ซึ่งอยู่ในสภาพขาดแคลนเงินทุน
5. อุตสาหกรรมในครอบครัวเป็นรากฐานของอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ทันสมัย

สำหรับประเทศไทยหลังจากปี 2504 ซึ่งเป็นปีที่ไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เศรษฐกิจของประเทศไทยก็ได้พัฒนาขยายตัวไปอย่างรวดเร็วประกอบกับการได้รับเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากต่างประเทศ ซึ่งได้แผ่ขยายเข้ามาในประเทศและในขณะเดียวกันราคาผลผลิตทางด้านเกษตรกรรมมีแนวโน้มตกต่ำลง จึงทำให้มีการนำเอาผลผลิตทางด้านเกษตรมาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเกิดเป็นอุตสาหกรรมการผลิตขึ้น โดยเริ่มจากการเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งมีการจ้างงานไม่เกิน 10 คนก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งมีจำนวนคนงานประมาณ 10-49 คนและพัฒนาขยายตัวไปเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ตามลำดับ อย่างไรก็ตามแม้ว่าในปัจจุบันเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่ได้มีส่วนทำให้กระบวนการผลิตต่าง ๆ ได้พัฒนาไปจนทำให้มีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ๆ ที่ทำการผลิต เพื่อสนองความต้องการในประเทศ และส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากแล้วก็ตาม แต่โครงสร้างอุตสาหกรรมในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่ ประมาณกว่าร้อยละ 90 ก็ยังคงเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมอยู่ ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมขนาดย่อมใช้เงินในการลงทุนและดำเนินการไม่สูงนัก มีการจัดโครงสร้างองค์กรแบบง่าย ๆ ผู้ประกอบการสามารถจัดตั้งและดำเนินการเองได้

คำจำกัดความของธุรกิจการผลิตขนาดย่อม

สำหรับคำจำกัดความของธุรกิจการผลิตหรืออุตสาหกรรมขนาดย่อมในประเทศไทย อย่างสมบูรณ์เป็นทางการยังไม่มี แต่อย่างไรก็ดีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดลักษณะและขนาดของธุรกิจการผลิตขนาดย่อม ตามเกณฑ์จำนวนคนงาน เงินทุนจดทะเบียน ทรัพย์สินถาวร แตกต่างกันไปดังนี้

สำนักงานสถิติอุตสาหกรรมขนาดย่อม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ให้คำจำกัดความของอุตสาหกรรมขนาดย่อมว่า เป็นกิจการผลิตธุรกิจบริการหัตถกรรม และอุตสาหกรรมในครอบครัว ที่มีเงินทุนจดทะเบียน หรือทรัพย์สินถาวรไม่เกิน 5 ล้านบาท

หนังสือคู่มือผู้ลงทุนอุตสาหกรรม เรื่องการให้บริการทางวิชาการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมให้ความหมายว่า เป็นอุตสาหกรรมที่มีคนงานไม่เกิน 50 คน หรือมีทุนจดทะเบียนหรือทรัพย์สินถาวรไม่เกิน 2 ล้านบาท

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ให้ความหมายว่า กิจการต้องมีเงินลงทุน 1

ล้านบาท

กองบริการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กล่าวถึง อุตสาหกรรมขนาดย่อมว่าหมายถึง อุตสาหกรรมขนาดเล็ก ทันสมัย บริหารงานโดยเจ้าของไม่อาศัยความช่วยเหลือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญใด ๆ

ธนาคารแห่งประเทศไทยฝ่ายการธนาคาร กำหนดว่า อุตสาหกรรมขนาดย่อม มีเงินทุนจดทะเบียน หรือทรัพย์สินถาวรไม่เกิน 10 ล้านบาท

ธนาคารแห่งประเทศไทย ฝ่ายวิจัยเศรษฐกิจ กำหนดจำนวนของอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีจำนวนคนงาน 1-49 คน

สำนักงานสถิติอุตสาหกรรมขนาดย่อม กำหนดเงินทุนจดทะเบียนของอุตสาหกรรมขนาดย่อมไม่เกิน 10 ล้านบาท

งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ กำหนดว่า อุตสาหกรรมขนาดย่อม คือ อุตสาหกรรมที่มีจำนวนคนงาน 10-49 คน

ธนาคารพาณิชย์ กำหนดขนาดของอุตสาหกรรมขนาดย่อม ตามจำนวนทรัพย์สินถาวร ยอดขาย และพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกัน โดยมีเกณฑ์แตกต่างกันออกไป

จากคำจำกัดความของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้จำแนกขนาดของ อุตสาหกรรมขนาดย่อม ด้วยจำนวนคนงาน ทรัพย์สิน และยอดขาย ดังนี้

ธุรกิจการผลิตหรืออุตสาหกรรมขนาดย่อมคือ อุตสาหกรรมที่มีจำนวนคนงาน 10-49 คน หรือมียอดขายไม่เกิน 15 ล้านบาทต่อปี หรือมีจำนวนทรัพย์สิน (Fixed Asset) 1-5 ล้านบาท และเนื่องจากในทางปฏิบัติ การสืบรู้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าทรัพย์สินและยอดขายของกิจการ เป็นเรื่อง ที่ทำได้ค่อนข้างลำบากอีกประการหนึ่งข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับธุรกิจการผลิตในประเทศไทยยังมีอยู่ น้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับอุตสาหกรรมขนาดย่อม ในการวิจัยนี้จึงใช้คำจำกัดความ ของธุรกิจการผลิตขนาดย่อมด้านจำนวนคนงานเป็นหลัก และข้อมูลด้านยอดขายกับทรัพย์สินจะใช้

ประกอบเมื่อสามารถหาข้อมูลได้เท่านั้น

ตอนที่ 3 การจัดการธุรกิจ

ธรรมชาติของมนุษย์ชอบที่จะอยู่รวมกลุ่มกัน แต่ขณะเดียวกันมนุษย์ต่างก็มีความต้องการของตนเอง ดังนั้นการจะสามารถอยู่รวมกันได้จึงต้องมีวัตถุประสงค์ไปในทางเดียวกันและต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์หลักการจัดการจึงถูกนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในการอยู่รวมกันของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรธุรกิจที่บุคคลรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์

คำจำกัดความของการจัดการ

นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดการไว้หลายทัศนะ คือ

การจัดการหมายถึง กระบวนการ กิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติในอันที่จะเชื่อได้ว่ากิจการสามารถทำงาน โดยบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้จากการร่วมมือของกลุ่ม

การจัดการหมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่จะเข้ามาจัดระเบียบหรือดำรงไว้ซึ่งสภาพภายในอันมี คน วัสดุ เป้าหมายของกลุ่มหรือของหน่วยงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลมากที่สุด

การจัดการเป็นเทคนิคของการทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยผู้อื่นทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการ

การจัดการเป็นการรวบรวมและผสมผสานทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

การจัดการคือ กระบวนการในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม โดยพิจารณาจากทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรได้

การจัดการหมายถึง ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนที่เป็นผู้บริหารและทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลได้ด้วยดี

แนวความคิดทางการจัดการ

นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้เสนอแนวความคิดทางการจัดการซึ่งสามารถอธิบายลักษณะและโครงสร้างของการจัดการได้ดังนี้

1. แนวความคิดทางการจัดการสมัยเดิม กล่าวว่า การวัดผลงานวัดโดยพิจารณาผลผลิตและประสิทธิภาพที่เป็นไปตามมาตรฐาน โดยการกำหนดมาตรฐาน อาศัยหลักเกณฑ์ที่เป็นที่เชื่อถือได้ และสามารถพิสูจน์ว่าถูกต้องมีการแบ่งงานเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อความรวดเร็วในการปฏิบัติงานคิดว่าคนเปรียบเสมือนเครื่องจักร และเชื่อว่าเงินเป็นสิ่งจูงใจสิ่งเดียวในการกระตุ้นให้บุคคลทำงาน การจัดการสมัยเดิมประกอบด้วยแนวความคิดหลัก 2 แนว คือ

1.1 การจัดการที่มีหลักเกณฑ์ (Scientific Management) ของ Frederick W. Taylor มีแนวคิดว่าเป็นไปได้ที่จะกำหนดปริมาณงานที่คนงานแต่ละคนทำได้ในระยะเวลาที่กำหนด โดยคนงานและฝ่ายบริหารจะได้รับประโยชน์สูงสุดทั้งสองฝ่ายคือ คนงานได้ประโยชน์จากการทำงานให้ครบตามปริมาณงาน ส่วนฝ่ายบริหารได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

1.2 การจัดการตามหลักการจัดการทั่วไป (General Principles of Management) ของ Henry Fayol มีแนวคิดว่า ผู้บริหารระดับสูงต้องรู้เทคนิคในการทำงานและประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกว่า ความสามารถทางการจัดการ โดยกระบวนการจัดการงานประกอบด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม

2. แนวความคิดการจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์

2.1 การจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) ของ Elton Mayo

และ Roethlisberger วิจารณ์ว่าความสำคัญของคนมากกว่าความสำคัญของการผลิตอย่างเดียว โดยกล่าวว่าคนเป็นปัจจัยที่แปรผันได้คือ สามารถสร้างผลผลิตสูงได้ถ้ามีความพอใจและมีขวัญกำลังใจที่ดี การจูงใจโดยวิธีการต่าง ๆ โดยจ่ายค่าตอบแทนทั้งที่เป็นตัวเงินควบคู่กับการสร้างความพอใจให้แก่บุคคลจะเป็นสิ่งที่องค์กรสามารถเร่งประสิทธิภาพในส่วนรวมให้สูงขึ้นได้

2.2 การจัดการแบบพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Sciences) เป็นการนำสังคมวิทยา จิตวิทยา และมานุษยวิทยามาผสมผสานศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กรเช่น Abraham Maslow ศึกษาทฤษฎีความต้องการ, Frederick Herzberg ศึกษารูปแบบการจูงใจ, Ralph M. Stogdill ศึกษาผู้นำในองค์กร เป็นต้น

3. แนวความคิดการจัดการสมัยใหม่เกิดขึ้นมาเนื่องจากองค์กรขยายตัว มีความซับซ้อนขั้นตอนทางการจัดการมากขึ้น แนวคิดนี้แบ่งออกเป็น 2 แนว คือ

3.1 การจัดการโดยใช้คณิตศาสตร์เพื่อช่วยการตัดสินใจ (Quantitative or Decision Making Approach) ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร วิธีนี้มีจุดอ่อนที่บางครั้งมองข้ามข้อมูลที่มีใช้เชิงปริมาณ

3.2 การจัดการเชิงระบบ (System Approach) หรือการจัดการ โดยวิธีการปรับตัว (Adaptive or Ecological Approach) กล่าวว่า การปฏิบัติงานภายในองค์กรเกิดขึ้นในรูปแบบของกระบวนการตั้งแต่การนำเข้า (Input) สู่กระบวนการทางการจัดการ ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย (Sub-system) จนออกมาเป็นผลผลิต (Output) ตามที่ต้องการ โดยที่ระบบย่อยต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะมีผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ด้วย ลักษณะของระบบมีระบบปิด (Closed System) ที่สนใจเฉพาะความสัมพันธ์ และผลกระทบของระบบย่อยภายในธุรกิจ ส่วนระบบเปิด (Open System) วิจารณ์ถึงการปรับตัวของการจัดการองค์ประกอบภายในธุรกิจ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกระบบธุรกิจ หน้าที่ของการจัดการในระบบเปิดจึงเปรียบเสมือนศูนย์รวม เพื่อช่วยให้ทิศทางการเปลี่ยนแปลง และอัตราการเติบโตขององค์กรมีความเหมาะสม

องค์ประกอบของธุรกิจและสภาวะแวดล้อม

การจัดการในการประกอบธุรกิจปัจจุบัน มีองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึงอยู่ 2 องค์ประกอบใหญ่คือ

1. องค์ประกอบภายในองค์กรธุรกิจหมายถึง ธุรกิจประกอบด้วยระบบย่อย (Sub-system of Business) และระบบย่อยเหล่านี้ต่างมีความสัมพันธ์ และส่งผลกระทบต่อถึงกัน นักวิชาการได้กล่าวถึงระบบย่อยภายในองค์กรธุรกิจในทัศนะต่าง ๆ กัน ดังนี้

ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว (2529 : 11-12) กล่าวว่า ธุรกิจย่อมประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ ระบบย่อยแต่ละระบบเหล่านี้ต่างก็มีหน้าที่ต่าง ๆ กัน ช่วยกันทำงานตามหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของธุรกิจ ระบบย่อยของธุรกิจได้แก่

1. ระบบย่อยทางการผลิต ทำหน้าที่นำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาทำการแปรรูปให้กลายเป็นสินค้าและบริการ

2. ระบบย่อยทางการตลาด ระบบย่อยนี้ตามปกติจะเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ผู้อุปโภคบริโภค เริ่มตั้งแต่ศึกษาความต้องการของลูกค้า ส่งข้อมูลให้ระบบย่อยทางการผลิตเพื่อทำการผลิตสินค้านั้น เมื่อผลิตเสร็จก็นำสินค้าออกสู่ตลาด กำหนดราคาขาย และการดำเนินการขาย

3. ระบบย่อยทางการเงิน ทำหน้าที่จัดหาเงินทุน และทำโครงการว่าควรใช้เงินทุนอย่างไร ปริมาณมากน้อยเท่าใด ในช่วงเวลาใด

โดยระบบย่อยเหล่านี้ใช้การจัดการเข้าควบคุม ซึ่งการจัดการมีหน้าที่สำคัญหลายอย่าง เช่น การวางแผน การจัดองค์กร การจัดหาคนงาน การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม โดยใช้การบันทึกข้อมูลเข้าช่วยสรรหา และบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกองค์กรธุรกิจ

จินตนา บุญงการ (2531 : 31) กล่าวว่า ในแต่ละธุรกิจ มีงานหลายอย่างที่ต้องอาศัยการจัดการเพื่อให้ธุรกิจดำเนินไปได้ด้วยดี บรรลุวัตถุประสงค์ของกิจการ งานแต่ละอย่างนี้ ถ้าเป็นกิจการขนาดใหญ่อาจมีการแบ่งประเภทของงาน และอำนาจหน้าที่ของผู้รับผิดชอบออกไปให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่ในกิจการขนาดกลางหรือขนาดย่อม งานต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีการรวมตัวกันอยู่ในความรับผิดชอบของบางแผนกหรือบุคคลบางคนจนไม่อาจเห็นได้ชัดเจน ดังเช่นในกิจการขนาดใหญ่

ลักษณะงานในธุรกิจ โดยทั่วไปอาจแบ่งออกได้ดังนี้

1. การผลิต (Production)
2. การตลาด (Marketing)
3. งานบุคลากร (Personnel)
4. การบัญชีและการควบคุม (Accounting and Control)
5. การเงินและต้นทุนของกิจการ (Finance and Capital For Business)
6. งานสถิติและข้อมูล (Statistics and Information)

2. สภาพแวดล้อมของธุรกิจ (Business Environment) หมายถึง องค์ประกอบภายนอกองค์กรธุรกิจที่มีผลกระทบต่อองค์กรธุรกิจ นักวิชาการได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมของธุรกิจไว้ดังนี้

ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว (2529 : 8-10) กล่าวว่าธุรกิจทุกประเภทที่ตั้งขึ้นมาย่อมจะต้องตกอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมภายนอกที่สำคัญ ๆ มากน้อยแตกต่างกันออกไป สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ธุรกิจนั้นมีได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งจะมีผลกระทบต่อธุรกิจมากน้อยแล้วแต่กรณี เพื่อให้ธุรกิจอยู่ได้ผู้บริหารธุรกิจต้องพยายามปรับธุรกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ สภาพแวดล้อมเหล่านั้นได้แก่

1. สภาพแวดล้อมทางกฎหมาย (Law Environment) ธุรกิจจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือ พ.ร.บ. ที่ออกมาใช้บังคับโดยรัฐบาลเช่น กฎหมายป้องกันการผูกขาด, พ.ร.บ. ค่าแรงขั้นต่ำ, พ.ร.บ. การค้ากำไรเกินควร, พ.ร.บ. การโฆษณา, พ.ร.บ. โรงงาน, พ.ร.บ. ภาษีเงินได้ และอื่น ๆ

2. สภาพแวดล้อมทางการเมือง (Political Environment) การที่มีพรรคการเมืองต่าง ๆ และมีการเลือกตั้งเมื่อพรรคหนึ่งพรรคใดชนะเลือกตั้งและมีเสียงข้างมาก พรรคนั้นก็จะมีสิทธิ์ที่จะจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ พรรคการเมืองแต่ละพรรคก็มีนโยบายของตนเอง ฉะนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ธุรกิจก็ย่อมจะได้รับผลกระทบด้วยเช่น สินค้าบางอย่างอาจถูกห้ามจำหน่ายถูกควบคุม ธุรกิจที่ไปดำเนินงานในต่างประเทศนั้น ผลกระทบทางการเมืองนับว่ารุนแรงมาก เพราะระบบการปกครองของประเทศที่ไปลงทุนอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเสรีประชาธิปไตยไปสู่ระบบเผด็จการภายในช่วงระยะเวลาเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น

3. สภาพแวดล้อมทางด้านอุปโภคบริโภค (Demand and Supply Environ-

ment) เมื่อรสนิยมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป ย่อมเป็นผลกระทบต่อธุรกิจอย่างรุนแรง แรงผลักดันที่ทำให้รสนิยมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป อาจจะได้แก่ ชมรมผู้บริโภค, พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภค ระดับการศึกษา อายุ และอื่น ๆ

4. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Environment) เมื่อภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปเช่น ในภาวะเงินเฟ้อ เงินฝืด และเงินตึง ย่อมมีผลกระทบต่อธุรกิจโดยตรงเช่น ผลกระทบต่อการจ้างงาน ความต้องการของผู้บริโภค อัตราภาษีการใช้จ่ายของรัฐบาล อัตราดอกเบี้ย และอื่น ๆ

5. สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี (Technology Environment) การเปลี่ยนแปลงระดับของเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อมนุษย์และธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจ ผลกระทบจากเทคโนโลยีมีมากมายหลายทาง เช่น ในเรื่องของการจัดหาปัจจัยการผลิต การผลิต การติดต่อสื่อสารและอื่น ๆ ผลของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อาจทำให้ผลิตภัณฑ์บางชนิดหายไปจากตลาด เพราะมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่หรือมีผลให้ธุรกิจบางธุรกิจก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ในขณะที่เดียวกันก็มีผลทำให้ธุรกิจบางธุรกิจต้องปิดกิจการไปในที่สุด

6. สภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ธุรกิจใช้ว่าจะตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหากำไรแต่เพียงอย่างเดียว ธุรกิจจะต้องรับผิดชอบต่อสังคมด้วย เช่น รับผิดชอบต่อผู้บริโภค คู่ค้าผู้ถือหุ้น พนักงานของธุรกิจเอง และชุมชนที่อยู่รอบ ๆ โดยต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัย เมื่อใช้ทำกำไรให้แก่ผู้ถือหุ้น สามารถจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานของธุรกิจอย่างพอเพียง และไม่ปล่อยให้เกิดมลภาวะแก่ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง รวมทั้งให้บริการแก่สังคมและชุมชนอีกด้วย

7. สภาพแวดล้อมทางคู่แข่ง (Competition Environment) เมื่อมีองค์กรธุรกิจที่ทำธุรกิจประเภทเดียวกัน ย่อมจะมีผลกระทบต่อ การดำเนินธุรกิจของกันและกัน

8. สภาพแวดล้อมจากสมาคมทางธุรกิจต่าง ๆ (Business Association Environment) ที่จัดตั้งขึ้น ย่อมมีอิทธิพลต่อการดำเนินธุรกิจขององค์กรธุรกิจต่าง ๆ ที่อาจไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคม หรือเป็นสมาชิกต่างสมาคมกัน เช่น อาจถูกบีบในเรื่องตลาดและราคา

จินตนา บุญงการ (2531 : 124) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมของธุรกิจหมายความรวมถึงทุก ๆ อย่างที่อยู่โดยรอบธุรกิจไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถาบันหรือแม้แต่ธรรมชาติ ซึ่งทุกอย่างเหล่านี้สามารถมีผลกระทบต่อธุรกิจ และธุรกิจเองก็สามารถส่งผลถึงสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ด้วย และเนื่องจากองค์กรธุรกิจเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นสิ่งแวดล้อมของธุรกิจ จึงประกอบด้วย สภาพเศรษฐกิจ นโยบายรัฐบาล กฎหมายแรงงาน ผู้บริโภค ความรับผิดชอบต่อสังคม และปัญหาภาวะ

จากองค์ประกอบของธุรกิจ และสภาวะแวดล้อมของธุรกิจ แสดงให้เห็นว่าการจัดการธุรกิจจำเป็นต้องบริหารองค์การในด้านการผลิต การตลาด การเงิน และบุคคลากรให้ทำงานประสานสอดคล้องกันตามที่ต้องการ โดยพิจารณาผลกระทบของสภาวะแวดล้อมที่มีต่อธุรกิจ และที่ธุรกิจมีต่อสภาวะแวดล้อม เช่น สภาวะแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย เทคโนโลยี ผู้แข่งขันทางธุรกิจ โดยผู้บริหารกิจการต้องมีระบบการสรรหาและบันทึกข้อมูล เพื่อใช้ในการตัดสินใจให้ธุรกิจบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ตอนที่ 4 บทบาทสตรีด้านเศรษฐกิจ

ทฤษฎีว่าด้วยบทบาท (Role Theory) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) อันประกอบด้วย สถาบันครอบครัว ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาและสถาบันศาสนาจะทำให้บทบาทของสมาชิกในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของสตรีในแต่ละยุคสมัยก็เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกันด้วย

ในสมัยสุโขทัย ออยุธยาและรัตน โกสินทร์ตอนต้น สถาบันครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่อยู่รวมกันระบบเศรษฐกิจเป็นเศรษฐกิจเกษตรกรรม บทบาทของสตรีที่อยู่ในชนบทมิได้ผูกพันอยู่แต่เฉพาะหน้าที่การงานภายในบ้านเท่านั้น แต่สตรียังต้องช่วยครอบครัวทำงานเกษตรกรรมในฐานะแรงงานที่สามารถเพิ่มผลผลิตได้เช่น ปลูก เกี่ยว นวดและตำข้าวและเนื่องจากสภาพสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเมื่อมีเวลาว่างสตรีจึงช่วยครอบครัวทำงานหัตถกรรมเช่น จักสาน ทอผ้า เพื่อใช้ภายในครอบครัวเมื่อมีผลิตผลส่วนเกินจึงนำไปขายในตลาดท้องถิ่น ส่วนสตรีในเมืองหลวงที่อยู่ครอบครัวข้าราชการจะถูกส่งตัวเข้าไปอยู่ในวังเพื่อเรียนรู้การบ้านการเรือนอันมีความละเอียดอ่อนและเน้นความประณีตบรรจงยิ่งกว่าสตรีโดยทั่วไป เช่น เรียนรู้วิธีประกอบอาหารอย่างวิจิตร การเย็บปักถักร้อย ตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงาม การประดิษฐ์ดอกไม้ ร้อยมาลัย การรักษาทรัพย์สินสมบัติของสามี การปกครอง และควบคุมข้าทาสบริวาร นอกจากนี้ยังได้รับการฝึกฝนเรื่องกิริยามารยาท ความอ่อนหวาน การเคารพนบถต่อสามีและผู้ใหญ่เป็นพิเศษ เพื่อเตรียมตนเป็นกุลสตรีที่เพียบพร้อมในการทำหน้าที่ภรรยา และแม่บ้านที่ดีต่อไป เมื่อสตรีแต่งงานแล้วจึงมีบทบาทด้านการควบคุมเศรษฐกิจของครอบครัว สำหรับการศึกษ สตรีในครอบครัวข้าราชการได้เรียนรู้จากบิดามารดา แต่สำหรับสตรีสามัญทั่วไปนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีและข้อห้ามทางศาสนา ไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้แสวงหาความรู้จากวัดอัน

เป็นสถาบันศึกษาในสมัยนั้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับกุลสตรีขึ้นเป็นครั้งแรก เปิดโอกาสให้สตรีสามัญเข้ารับการศึกษาก่อนเป็นการยอมรับว่าการศึกษามหาวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาชั้นในปี พ.ศ. 2464 กำหนดให้เด็กชายหญิงอายุตั้งแต่ 7 ถึง 14 ปีเข้าเรียนหนังสือ เพื่อวางรากฐานการศึกษาตั้งแต่เยาว์วัย ในปีพ.ศ. 2475 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้สตรีมีสิทธิเสรีภาพ ด้านการเมือง สังคม การศึกษา และการประกอบอาชีพเท่าเทียมกับบุรุษในทางนิติบัญญัติ การศึกษาของสตรีเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว และสภาพสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปตามการปรับเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมของรัฐบาล มีการขยายตัวของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ การขยายตัวด้านการผลิตและการค้าของเอกชน ก่อให้เกิดความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ในลักษณะอาชีพที่แตกต่างไปจากระบบเศรษฐกิจเกษตรกรรมแต่เดิม ประกอบกับสตรีเป็นประชากรที่มีสัดส่วนถึงจำนวนครึ่งหนึ่งของประเทศตั้งแต่ปีพ.ศ. 2519 ทำให้จำนวนสตรีที่เข้าสู่แรงงาน มีอัตราสูงมาก

ในปี พ.ศ. 2514 เมื่อกรมแรงงานสำรวจทัศนคติของสตรีทำงานใน 34 อาชีพ พบว่ากว่า 90% ของสตรีที่ทำงานทั้งที่อยู่ในสภาพโสด สมรส หม้าย และหย่า ทำงานเนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบุตรหรือสมาชิกในครอบครัว และจากการสำรวจบทบาททางเศรษฐกิจของสตรี (สำนักงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ : 2511) พบว่าประมาณ 86% ของสตรีที่ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร ต้องแบ่งรายได้ของตนเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวจำนวนเงิน ตั้งแต่ต่ำกว่า 50 บาท จนถึงสูงกว่า 1,000 บาทต่อเดือน จากการศึกษาทั้ง 2 นี้ สรุปได้ว่าการที่สตรีเข้าสู่แรงงาน เนื่องจากต้องการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

ต่อมาสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาเปรียบเทียบประชากรของไทยระหว่างเขตเมืองกับชนบท พบว่าอัตราส่วนของสตรีที่เข้าร่วมแรงงานในเขตเมืองนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างสูงคือ มีอัตราส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของสตรีที่อยู่ในวัยทำงานทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองอื่น ๆ เมื่อพิจารณาประเภทของอาชีพ พบว่าจำนวนสตรีที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมค่อย ๆ ลดน้อยลง แต่ด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริการเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้เมื่อพิจารณารายละเอียดของการประกอบอาชีพว่า สตรีประกอบอาชีพใน

สถานภาพลูกจ้างที่ได้รับเงินเดือน ช่วยกิจการในครอบครัว หรือเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ซึ่งมีลักษณะของบทบาทแตกต่างกัน ปรากฏว่า สตรีเข้าประกอบอาชีพในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจมากขึ้น จากอัตรา 14% ของผู้ประกอบการทั้งหมดในปี พ.ศ. 2520 เป็น 29% ในปีพ.ศ.2530 (ตาราง 2 บทที่ 1) เป็นการเพิ่มถึง 100% ซึ่งนับว่าเป็นอัตราการเพิ่มที่สูงมาก แสดงให้เห็นบทบาทของสตรีที่เปลี่ยนแปลงไป จากการมีส่วนร่วมด้านแรงงานเพื่อเพิ่มผลผลิตในระบบเศรษฐกิจเกษตรกรรม เป็นมีบทบาทในด้านการจัดการตัดสินใจบริหารธุรกิจด้วยตนเอง ในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม จึงนับว่า ปัจจุบัน สตรีมีบทบาทในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (active changing agent) ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ เมื่อพิจารณาภูมิหลังทางการศึกษาของสตรีและบุรุษ ในภาคอุตสาหกรรม พบว่า สตรีที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจนถึงปริญญาตรี มีอัตราส่วนน้อยกว่าบุรุษที่มีการศึกษาระดับเดียวกัน ถึง 1 : 2 คือมีจำนวนสตรี 34% บุรุษ 66% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ : 2529) แสดงว่าสตรีที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นผู้ประกอบการและคนงาน ได้รับการศึกษาต่ำกว่าบุรุษที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมเดียวกัน ดังนั้นการพัฒนาความสามารถของสตรีผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ในด้านการจัดการธุรกิจ จึงมีความสำคัญทั้งต่อระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ

ตอนที่ 5 ผลงานวิจัยเกี่ยวกับสตรีผู้ประกอบการอาชีพธุรกิจ และผลงานวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจขนาดย่อม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการพัฒนาสตรีผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมยังไม่มีผู้วิจัยหรือหน่วยงานทำการศึกษไว้ ส่วนใหญ่งานวิจัยมักกระทำแยกกัน ในรูปการศึกษาเกี่ยวกับสตรีผู้ประกอบการอาชีพหรือการประกอบธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่ว ๆ ไปอย่างใดอย่างหนึ่ง การศึกษามีลักษณะกว้างไม่ได้ลงลึกในส่วนที่เป็นรายละเอียด ที่จะใช้เป็นข้อมูลประกอบความเข้าใจเกี่ยวกับ การพัฒนาสตรีผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสตรีผู้ประกอบการอาชีพธุรกิจ

วัลยา ชาญโกเวทย์ (2528) เปรียบเทียบการตอบสนองต่อสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจของสตรีนักวิชาชีพและนักธุรกิจ พบว่า สตรีนักธุรกิจมีการตอบสนองต่อสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจสูงกว่าสตรีนักวิชาชีพหมายถึง สตรีผู้ประกอบการธุรกิจ มีระดับความต้องการหาผลกำไรสูงสุดอย่างสมเหตุสมผล การเลือกออมจะเลือกออมในรูปแบบที่มีเอกสารเป็นใบประกัน มากกว่า

ในรูปเงินสด เมื่อจะเลือกลงทุนจะเลือกลงทุนในอุตสาหกรรมหนัก เนื่องจากพิจารณาว่า แม้จะมีความเสี่ยงในการลงทุนสูง แต่ผลกำไรตอบแทนจะมาก จะเห็นได้ว่าสตรีนักธุรกิจเป็นผู้ที่ต้องการผลกำไรตอบแทนมาก

ณรงค์ชัย อัครเศรณี (2528) ศึกษาการจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรม พบว่า สตรีมักประกอบธุรกิจขนาดเล็ก เช่น ธุรกิจรับจ้างทำของ (Sub-contract) ประเภททอผ้า ทอเสื้อ จักสาน เก็บถนอมอาหาร สาเหตุที่สตรีเลือกประกอบธุรกิจเหล่านี้ เพราะทำได้ง่าย สามารถเลี้ยงดูบุตรในขณะที่ทำงานได้

บุญเต็ม ไพเราะ (2519) ศึกษาสภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย พบว่า สตรีในเขตเมืองส่วนใหญ่ยึดอาชีพค้าขาย สตรีที่เป็นภรรยา มีบทบาทอย่างสำคัญในการช่วยเหลือหารายได้ให้แก่ครอบครัว

วิวัฒน์ แดงสิงวาลัย (2521) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของสตรีที่สมรสแล้วในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สตรีที่สามีประกอบอาชีพด้านค้าขายมีอัตราเข้าร่วมแรงงานสูงกว่าที่สามีประกอบอาชีพด้านอื่น ๆ สตรีที่มีระดับการศึกษาต่ำหรือไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพด้านค้าขาย

จากข้อมูลโครงการ Woman Managers in Business Organizations (WMBO) ของ AIM (1985) ที่ทำการสำรวจความคิดเห็นสตรีในเอเชียที่เป็นผู้จัดการบริษัท 275 คน สตรีเจ้าของกิจการ 32 คนและอีก 36 คนทำงานในบริษัทของครอบครัว พบว่าความรู้ที่ศึกษามาเกี่ยวข้องกับงานที่ทำลักษณะในครอบครัว คือ บิดาทำงานหนัก สภานวตล้อมโรงเรียนเข้มงวด กวดขันเรื่องกฎระเบียบและการเรียน สาเหตุที่สตรีทำงาน เนื่องจากมีความสุขในความสำเร็จ ต้องการมีรายได้ของตนเองและมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สตรีมีความคิดเห็นว่าสตรีต้องมีความสามารถมากกว่าหรือทำงานหนักกว่าบุรุษในการประกอบอาชีพเดียวกัน สตรีผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นความสำคัญในความสามารถของตนเอง ต้องการปรับปรุงตนเอง เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อค้นพบโดยสรุปจากงานวิจัยคือ สตรีเข้าสู่อาชีพธุรกิจเนื่องจากต้องการกำไร ประสบความสำเร็จ หรือมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจสตรีที่มีอาชีพค้าขาย เนื่องจากประกอบอาชีพ

ตามสามี สตรีต้องทำงานหนักกว่าบุรุษในการประกอบอาชีพเดียวกัน และพร้อมจะแก้ไขอุปสรรค
ต้องการปรับปรุงตนเองเพื่อความสำเร็จของกิจการ

2. งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจขนาดย่อม

แสง สงวนเรือง และคณะ (2521) ศึกษาอุตสาหกรรมขนาดย่อม และขนาด
กลางด้านผู้ประกอบการ พบว่าผู้ประกอบการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีอาชีพเดิมเป็นพ่อค้า การศึกษา
ของผู้ประกอบการอยู่ในระดับ ป.4 หรือต่ำกว่า ด้านการบริหารงานไม่มีการแบ่งงานเป็นสัดส่วน
ชัดเจนการจัดการด้านการผลิตยังมีลักษณะดั้งเดิมอยู่มากปัญหาของกิจการที่มีคนงาน 10-49 คน
ซึ่งตกอยู่ในขอบข่ายของการสำรวจมากที่สุดคือ ผู้ประกอบการระบุปัญหาด้านคุณภาพวัตถุดิบ ปัญหา
การตลาดและการขาดแคลนเงินทุนบทบาทของรัฐที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมขนาดย่อมมีลักษณะเป็นการ
ควบคุมและตรวจสอบกิจการมากกว่าเป็นการส่งเสริมพัฒนา กองบริการอุตสาหกรรม ได้ให้ความ
ช่วยเหลือแก่อุตสาหกรรมโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคนิค แต่บริการด้านการตลาดและ
การให้ความรู้ทางการจัดการยังมีขอบเขตจำกัด การดำเนินงานของอุตสาหกรรมขนาดย่อมถูก
กระทบกระเทือนจากนโยบายรัฐบาลหลายประการ

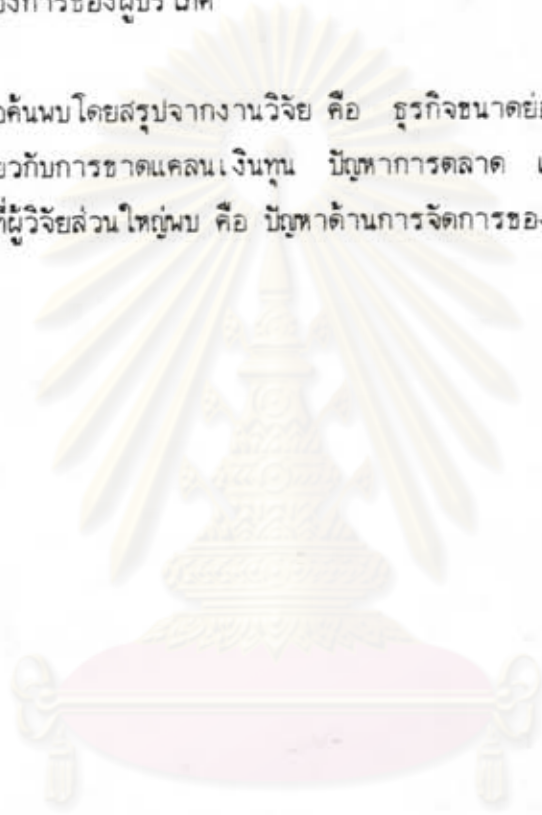
นิศา ชูโต และคณะ (2521) ศึกษาการพัฒนากิจการการผลิตขนาดย่อม พบว่า
ผู้ประกอบการ มีอุปสรรคจากการขาดแคลนเงินทุน ระบบการบัญชี การควบคุมคุณภาพการผลิต
วัตถุดิบ และปัญหาด้านการจัดการ รัฐบาลไม่ได้กำหนดนโยบายที่แน่ชัด เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรม
ขนาดย่อม เห็นได้จากการขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน
ทำอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ

สมศักดิ์ แต่มนุษย์เลิศชัยและผู้ร่วมงาน (2524) ศึกษาธุรกิจการผลิตขนาดย่อม
พบว่า มีปัญหาด้านการตลาด การขาดแคลนเงินทุน และทักษะด้านการจัดการยังไม่ดีพอ

โฆสิต บั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2526) ศึกษาอุตสาหกรรมในชนบท พบว่า วัตถุดิบ
ในท้องถิ่นมีผลต่อความเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม แต่สำหรับอุตสาหกรรมที่สามารถสั่งซื้อ
วัตถุดิบจากที่อื่นได้ จะมีปัญหาด้านผู้ประกอบการมากที่สุด ธุรกิจภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม
มีความเชื่อมโยงกันอย่างเห็นได้ชัด ฤดูกาลจะมีผลอย่างมากต่อความต้องการผลิตภัณฑ์ และ
จำนวนคนงาน แม้จะมีนโยบายการให้ความช่วยเหลือจากรัฐบาลแต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยได้ผลนัก

ณรงค์ชัย อัครเศรณี และคณะ (2528) ศึกษากิจการนอกภาคเกษตรกรรมพบ ปัญหาการขาดแคลน และความไม่แน่นอนของวัตถุดิบในบางฤดูกาล การขาดแคลนคนงานทำให้ไม่สามารถใช้กำลังการผลิตได้เต็มที่ตลอดทั้งปี ผู้ประกอบการไม่ค่อยได้รับข่าวสารด้านเทคโนโลยี ทำให้ส่วนใหญ่ไม่ได้ปรับปรุงเทคนิคการผลิต ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและการขยายตัวทางการตลาดขึ้นกับความต้องการของผู้บริโภค

ข้อค้นพบโดยสรุปจากงานวิจัย คือ ธุรกิจขนาดย่อมส่วนใหญ่ มีปัญหาที่ระบุนโดย ผู้ประกอบการ เกี่ยวกับการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาการตลาด และนโยบายบางประการของ รัฐบาล ปัญหาที่ผู้วิจัยส่วนใหญ่พบ คือ ปัญหาด้านการจัดการของผู้ประกอบการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย